

20. Yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi: Siyasetle Adalet Arasında

International Criminal Court In Its 20th Anniversary: Between Politics And Justice

Murat KURUN¹

¹ Arş.Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Erzurum, Türkiye

ÖZET

Uluslararası Ceza Mahkemesi uluslararası toplumu en derinden yaralayan ağır suçların cezasız kalmaması ve önlenmesi için kurulan daimî nitelikte bağımsız bir yargı kuruluşudur. Temmuz 2002'de kurulan Mahkemenin kurucu sözleşmesi 1998 tarihli Roma Statüsü'dür. Mahkemenin amacı doğrultusunda yargı yetkisi kapsamında bulunan suçlar; insanlığa karşı işlenen suçlar, soykırım suçu, savaş suçları ve saldırı suçudur. Kişi bakımından ise yalnızca bireyler üzerinde yargı yetkisine sahiptir. Yaklaşık 20 yıldır faaliyetlerini sürdüren Mahkeme'nin yargı yetkisi ve yönetsel yapısı geçmişte kurulan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi ad hoc mahkemelerin uygulamalarından edinilen tecrübelerle binaen düzenlenmiştir. Fakat edinilen tecrübelerin uygulamada kifayetsiz kalması neticesinde Mahkeme'nin amaç ve hedeflerini sekteye uğratabacak birtakım eksikliklerin ve/veya yetersizliklerin açığa çıktığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmada, öncelikle Mahkeme'nin yargı yetkisi ve yapısıyla ilgili genel bilgiler verilecektir. Sonrasında ise Mahkeme'nin karşılaştığı ve/veya karşılaşılabileceği adli ve idari yetersizlikler üzerinde durulacaktır. Bu eksiklikler/ve/veya yetersizlikler, Mahkeme'nin evrenselliği ilkesi, tamamlayıcılık ilkesi, iş birliği ve adli yardım ilkesi, hakimlerin seçilmesi ve bütçe konuları bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ceza Mahkemesi, Evrensellik, Tamamlayıcılık, İş Birliği

ABSTRACT

The International Criminal Court is an independent judicial institution of a permanent nature, established to ensure impunity and prevent serious crimes that most deeply injure the international community. The establishing convention of the Court, established in July 2002, is the Rome Statute of 1998. Crimes under the jurisdiction of the court for the purpose of the court; crimes against humanity, crime of genocide, war crimes and crime of attack. The Court shall have jurisdiction over natural persons. The judicial and administrative structure of the Court, which has been operating for almost 20 years, has been regulated based on the experience gained from the practice of ad hoc courts such as the International Criminal Court for the former Yugoslavia and the International Criminal Court for Rwanda, which were established in the past. However, it is observed that as a result of the lack of experience gained in practice, a number of shortcomings and/or inadequacies have been revealed that will interrupt the goals and objectives of the Court. In this study, firstly, general information about the jurisdiction and structure of the Court will be given. After that, the judicial and administrative inadequacies that the Court faces and/or may encounter will be focused on. These deficiencies and/or inadequacies will be evaluated in the context of the universality principle of the Court, the principle of complementarity, the principle of cooperation and judicial assistance, the elections of judges and budgetary issues.

Key words: International Criminal Court, Universality, Complementary, Cooperation

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve küreselleşmeyle birlikte uluslararası toplum, insan hakları ihlallerine daha duyarlı hale gelmiştir. Bu dönemde insanlığı derinden etkileyen ihlallerin yaşandığı Ruanda ve Bosna'da yaşanan silahlı çatışmalar sonrasında ortaya çıkan trajediler uluslararası nitelikte bir ceza mahkemesinin oynayabileceği role önemli bir bakış kazandırmıştır. Ruanda ve Bosna'da işlenen suçların cezasız kalmaması için sınırlı yetkilere sahip *ad hoc* mahkemeler kurulmuş ve bu durum Roma Statüsü'nün hazırlanmasıyla sonuçlanan sürece hız kazandırmıştır. 1998 yılında kabul edilen Roma Statüsü'nün Temmuz 2002'de yürürlüğe girmesiyle kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) birçok anlamda uluslararası hukuk alanında önemli bir kilometre taşıdır. Özellikle yargı yetkisi kapsamında bulunan suçlar bakımından ciddi müzakere ve tartışmaların sonucu olan UCM, kurulduğu dönem itibarıyla geçiş halindeki bir dünyada ortaya çıkan ve uluslararası suçların faillerinin cezasız kalmamasını amaç edinen ve bunu dünyaya deklare eden bağımsız ve daimî bir mahkeme olarak karşımıza çıkmaktadır.

UCM daimî bir mahkeme (Roma Statüsü, m.1) olmakla birlikte uluslararası bir kişiliğe sahiptir (Roma Statüsü, m. 4/1). Yapısal olarak ise dört organdan oluşmaktadır (Roma statüsü, m. 34). Bunlar; Başkanlık, Yargılama Dairesi (Temyiz Dairesi, Ön Soruşturma Dairesi, İlk Derece Dairesi), Savcılık Makamı ve Yazı İşleri'dir. UCM, uluslararası toplumu derinden etkileyen en ağır suçlar hakkında yalnızca gerçek kişiler üzerinde yargı yetkisine sahiptir (Roma Statüsü, m. 25/1). Mahkemenin yargı yetkisi kapsamındaki suçlar ise soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarıdır. Mahkeme yargı yetkisine giren suçların soruşturulmasıyla ilgili olarak yalnızca bizzat suçu işleyen değil, suç fiilinin gerçekleştirilmesini emreden, fiilin işlenmesini isteyen veya özendiren, suçun işlenmesine yardımcı olan veya ortak olan veya suçun işlenmesine veya teşebbüsüne iştirak eden de gerçek kişilerin yargılanması bağlamında değerlendirilir (Aksar, 2007, s. 137).

Mahkeme'nin yargı yetkisi kapsamındaki suçların soruşturma ve kovuşturmasının yapılabilmesi bağlamında yargı yetkisinin devreye girmesi üç durumda ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan birincisi Mahkeme'nin yargı yetkisi kapsamındaki suçların işlendiğine kanaat getirilen hallerde bir taraf devletin durumu Savcı'ya bildirmesidir. İkincisi,

aynı koşulların mevcudiyeti halinde BM Şartı'nın VII. Bölümü'nü dayanak alarak Güvenlik Konseyi'nin durumu Savcı'ya bildirmesidir. Son olarak Savcı'nın Roma Statüsü'nün 15. maddesi uyarınca resen (*proprio motu*) harekete geçerek bir soruşturma başlatmasıdır.

Bununla birlikte UCM'nin yargı yetkisini kullanabilmesi bakımından evrensel bir nitelik arz ettiği söylenemez. Roma Statüsü'nün 12. maddesine göre UCM yalnızca, suç oluşturan fiilin taraf devletlerin ülkesinde veya taraf devletlerin vatandaşı tarafından gerçekleştirilmiş olması durumunda yargılamaya yetkilidir. Yani Mahkeme yargı yetkisini ancak suçun işlendiği yerdeki devlet veya sanığın vatandaşı olduğu devlet Roma Statüsü'ne tarafsa kullanabilir. Bu genel kuralın istisnası olarak taraf olmayan devletlerin Mahkeme'nin yargı yetkisini geçici olarak kabul edebilmeleri de mümkündür. Eğer Statü'ye taraf olmayan bir devlet, ülkesinde Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlardan birinin işlendiği kanaatine varırsa yine taraf olmamakla birlikte somut olay için Mahkeme'nin yargı yetkisini kabul edebilir. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nin Roma Statüsü'nün 13/b maddesi uyarınca yapacağı bir başvuru Mahkeme'nin yargı yetkisinin Statü'ye taraf olsun ya da olmasın herhangi bir devletin ülkesine ve vatandaşlarına yayılma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır (Kowalski, 2011, s. 115). Bu husus Mahkeme'nin evrensel bir *ad hoc* mahkeme nitelik kazanacağı yönünde değerlendirmelerin önünü açmaktadır (Cormier, 2020, s. 189; Tezcan, Erdem, & Önok, 2015, s. 332).

Eski Yugoslavya ve Ruanda için kurulan *ad hoc* mahkemeler ile ulusal mahkemeler suçların kovuşturulmasında *yarışan yetkiye* sahiptiler. Yani Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM) ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (RUCM) yargı yetkisi kapsamında olan suçlar hem ulusal mahkemelerde hem de uluslararası mahkemelerde kovuşturulabilmekteydi. Bununla birlikte uluslararası mahkemeler ulusal mahkemelerde görülen davalar hakkında yetki bırakma isteminde bulunabilmekteydi (Alpkaya, 2002, s. 58-59). UCM'nin ulusal mahkemelerle olan ilişkisi ise tamamlayıcılık üzerine inşa edilmiştir. UCM en ağır suçların soruşturulması ve kovuşturulmasında ikincil bir yargı organı konumundadır. Mahkemenin yargı yetkisi kapsamında yer alan suçların öncelikle ulusal mahkemeler nezdinde soruşturulması beklenir ancak ulusal mahkemelerin davayı soruşturma veya kovuşturmayla isteksiz olması veya buna imkanlarının elvermediği durumlarda UCM'nin yargı yetkisi devreye girecektir (Roma Statüsü, m.17).

Bir diğer husus UCM'nin yargı yetkisine giren suçların soruşturma ve kovuşturma evrelerinde taraf devletlerin iş birliğine açık olma yükümlülüğüdür. Roma Statüsü'nün 87. maddesi bu durumu "tam bir iş birliği" olarak ifade etmiştir. Kaldı ki kendi kolluk gücüne sahip olmayan UCM, işlevsel olabilmesi için kesinlikle iş birliğine bağımlı haldedir. Taraf devletlerden de bu iş birliğinin sağlanabilmesi için ulusal mevzuatlarını uygun hale getirmeleri beklenir (Roma Statüsü, m. 88). Sanıkların yargılama sürecinde hazır bulunmasının gerektiğini belirten UCM için iş birliği ve yardımlaşma yargılama sürecinin ilerleyebilmesi ve hatta başlayabilmesi için elzemdir.

2. MAHKEMENİN EVRENSELLİĞİ

Evrensel yargı yetkisi, suçla bölgesel, kişisel veya başka bir bağın bulunmadığı durumlarda UCM veya bir devlet tarafından bir suç üzerinde yargı yetkisinin kullanılması olarak anlaşılır. Bir diğer ifadeyle sadece cürmün niteliğine dayanan yargı yetkisidir. Fakat bilindiği üzere UCM'yi kuran Roma Statüsü hukuki niteliği bakımından uluslararası bir antlaşmadır. Dolayısıyla antlaşmalar hukukunun temel ilkesi gereği Roma Statüsü de yalnızca taraf devletler için bağlayıcı bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamda Mahkemenin yargı yetkisi de evrensel yargı yetkisi ilkesince değerlendirilmemelidir. Kaldı ki Roma Statüsü'nde de Mahkemenin yer bakımından, zaman bakımından, madde bakımından ve kişi bakımından yargı yetkisinin kapsamı açık olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte UCM'nin dünyadaki bütün devletlere çağrısı yaygın ve sistematik uluslararası suçların faillerinin cezasız kalmaması için cezasızlıkla mücadele etmek ve bu tür suçların tekerrürünü önlemeye çalışmaktır. Bu amacın tamamıyla gerçekleşmesi için devletlerin Roma Statüsü'ne taraf olması suretiyle Mahkeme'nin evrensel bir nitelik kazanması gerekmektedir. Roma Statüsü'nün hükümleri taraf olmayan egemen devletler için bağlayıcı nitelikte değildir. Bu durumda devletlerin egemenliği ilkesiyle bağdaşmayan bir evrensel yargı sisteminin de farklı bir uyumsuzluk zemini ihtiva edeceği aşikardır.

Bununla birlikte, UCM'nin evrenselliği Roma Statüsü'nün kabul edilmesinden bu yana arzulanan önemli bir hedef olmuştur. Fakat belirttiğimiz üzere bu evrensellik bütün devletlerin Roma Statüsü'ne taraf olmasıyla ilgilidir. Nitekim 2022 yılı itibarıyla 33'ü Afrika Devleti, 19'u Asya-Pasifik Devleti, 18'i Doğu Avrupa, 28'i Latin Amerika ve Karayip Devleti ve 25'i Batı Avrupa ve diğer devletlerden olmak üzere toplamda 123 devlet Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'ne taraftır (ICC, 2022). Birleşmiş Milletler'e (BM) üye devlet sayısının 193 (United Nations, 2022) olduğu nazarıdikkate alındığında Roma Statüsüne taraf devlet sayısının önemli bir düzeyde olduğu düşünülebilir. Fakat bazı devletlerin Statü'ye taraf olup olmamaları Mahkemenin işleyişiyle ilgili daha farklı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Şöyle ki Roma Statüsü'nün 13/b maddesi uyarınca Mahkeme'nin yargı yetkisine giren bir suçla ilgili Savcı'yı harekete geçirme yetkisine ve m. 16 uyarınca da Mahkeme nezdinde yapılan soruşturma ve kovuşturmayı 12 ay süreyle erteleme yetkisine sahip olan BM Güvenlik Konseyi üyelerinden üçünün (ABD, Rusya, Çin) Roma Statüsü'ne taraf olmaması UCM için önemli bir eksiklik olarak kabul edilmelidir.

Bununla birlikte birçok Afrika Devleti nazarında, UCM nezdinde görülen ilk davaların tamamının Afrika'da yaşanan olaylarla ilgili olması olumsuz bir algı oluşturmuştur. Söz konusu durum Afrika devletleri tarafından Afrika Birliği, BM Genel Kurulu toplantılarında ve UCM Taraf Devletler Asamblesi'nde de dile getirilmiştir. Buna mukabil, 2016 yılında sırasıyla Burundi, Güney Afrika ve Gambiya Roma Statüsü'nden çekilme kararı almışlardır (African Union, 2017, s. 6-7). Çekilme kararlarında Burundi, Mahkeme'nin yargılamak için kasıtlı olarak Afrikalı liderleri seçtiğini; Güney Afrika, Roma Statüsü'nde yer alan yükümlülüklerin görevdeki devlet başkanlarının diplomatik bağışıklığını öngören uluslararası örf ve âdet hukukuyla çeliştiğini ve Gambiya da Mahkeme'nin Batılı devletlerin işlediği savaş suçlarını görmezden gelerek yalnızca Afrikalı liderleri yargılamak suretiyle ayrımcılık yaptığı gerekçesiyle Roma Statüsü'nden ayrıldıklarını duyurmuşlardır (African Union, 2017, s. 7). Roma Statüsü m.127/1'e göre bir taraf devletin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapılan geri çekilme bildirimini 1 yıl sonra geçerlik kazanmaktadır. Bu bağlamda Güney Afrika ve Gambiya'nın söz konusu süre dolmadan geri çekilme bildirimlerini geri çekmeleri üzerine UCM Roma Statüsü'nden ilk çekilen devlet Burundi olmuştur. Güney Afrika ve Gambiya'nın çekilme kararlarından vazgeçmeleri Afrika Devletlerinin Statü'den kitlesel olarak çekilmelerini de önemli ölçüde frenlemiştir.

UCM Roma Statüsü'nden resmi olarak çekilen ikinci devlet ise Filipinler olmuştur. Filipinler Hükümeti'nin "Uyuşturucuyla Mücadele" kapsamında yürüttüğü faaliyetler esnasında suç işlendiği iddiasıyla UCM, 8 Şubat 2018 tarihinde ön inceleme başlatmıştır. Ön incelemenin konusu ise 1 Temmuz 2016 tarihinden itibaren yasadışı uyuşturucu kullanımı ve ticaretine karışmaları nedeniyle binlerce kişinin öldürüldüğü, bu olayların çeteler arasındaki çatışmalar neticesinde vuku bulduğu beyan edilse de çoğunluğunun uyuşturucuyla mücadele kapsamında polis kuvvetlerinin yargısız infazından kaynaklandığı iddiaları olmuştur (UCM, 2018). Filipinler Devlet Başkanı Rodrigo Duterte UCM'nin Filipinler'e karşı siyasi bir araç olarak kullanıldığı iddiasıyla (BBC, 2018) 19 Mart 2018 tarihinde Statü'den çekilme kararını bildirmiştir. Böylece, Filipinler 17 Mart 2019 tarihi itibarıyla Statü'den resmen ayrılmıştır. Bununla birlikte Roma Statüsü'nün m. 127/2'ye göre, geri çekilme işlemi, geri çekilen devletin iş birliğini gerektiren ve geri çekilmenin işlerlik kazanmasından önce başlamış olan soruşturma ve yasal işlemlerle ilgili olarak UCM ile iş birliğini ve geri çekilmenin geçerlik kazanmasından önce Mahkeme tarafından incelenmekte olan herhangi bir konuyu etkilemez. Nitekim bu kapsamda 15 Eylül 2021'de I. Ön Yargılama Dairesi Savcı'ya Filipinler topraklarında 1 Kasım 2011 ile geri çekilmenin geçerlik kazandığı tarihten önceki işgününde yani 16 Mart 2018 tarihi arasında sözde "Uyuşturucuyla Mücadele" operasyonlarıyla ilgili olarak Mahkeme'nin yargı yetkisi kapsamında bulunan suçlar bakımından soruşturma izni vermiştir (ICC-01/21, 2021, s. 39).

UCM'nin amaçları ve BM Güvenlik Konseyi'nin Mahkeme'yle ilgili yetkileri dikkate alındığında Güvenlik Konseyi üyelerinin Roma Statüsü'ne karşı tutumları ayrıca bir öneme sahiptir. Üyelerden yalnızca Fransa ve Birleşik Krallık'ın Statü'ye taraf olmaları mahkemenin işlevselliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Buna ilaveten ABD, Çin ve Rusya'nın birbirlerine ve Mahkeme'ye karşı politikaları da zamanla değiştiğinden bahsettiğimiz olumsuz etki perçinlenmektedir.

3. TAMAMLAYICILIK İLKESİ

Roma Statüsü'nün hem dibacesinde hem de 1. maddesinde UCM'nin yargı yetkisinin devletlerin ulusal yargı yetkilerinin tamamlayıcısı olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda ulusal mahkemeler en ağır suçların yargılamasında birincil makamlardır. Bir olay ancak Roma Statüsü'nün 17. maddesinde belirtilen şartlar zuhur ettiğinde UCM nezdinde kabul edilebilir olmaktadır. Roma Statüsü'nün hazırlanması sırasında Mahkeme'nin tamamlayıcılığı fikri, evrensel bir yargı yetkisine sahip bir mahkeme arzulayanlarla devlet egemenliğini önceleyenlerin çatışan görüşleri (Bkz. Solera, 2002) arasında bocalıyordu (Schiff, 2008, s. 69). İki görüş arasındaki uzlaşma ise devletin ulusal yargı makamlarının Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçların soruşturulması ve kovuşturulması bağlamında birincil makamlar olduğu biçiminde sonuçlandırılmıştır. Ancak devletin bir olayla ilgili olarak soruşturma ve kovuşturma yapmak konusunda isteksiz veya gerçekten yetersiz (aciz) olması halinde UCM'nin yargı yetkisi ortaya çıkacaktır.

Bununla birlikte Roma Statüsü'nde tamamlayıcılıkla ilgili ayrıntılı bir tanımlamanın yapılmadığını söylemek mümkündür. Roma Statüsü, 17. maddesinde yalnızca tamamlayıcılığın anlaşılması için genel bir çerçeve çizmektedir. Buna göre, Mahkeme bir davayı kabul ederken öncelikle somut olayla ilgili ulusal yargı makamlarınca yürütülen herhangi bir soruşturma veya yargılama olup olmadığına veya geçmişte herhangi bir soruşturma olup olmadığına bakması gerekmektedir. Bu bağlamda Mahkemenin davayı kabul edilebilirliği birtakım şartların varlığına bağlıdır. Öncelikle yargı yetkisi bulunan bir devletin olayla ilgili soruşturma ve yargılama yapması; devletin soruşturmayı tamamladıktan sonra yargılamaya gerek olmadığına karar vermesi; somut olayla ilgili olarak şahsın evvelce yargılanmış olması ve dava konusu olayın Mahkeme'nin soruşturabileceği kadar ağır nitelik taşıması durumlarında Mahkeme davayı kabul edilemez bulacaktır (Zeidy, 2008, s. 159-160). Fakat saymış olduğumuz koşullardan ilk ikisinin devletin olayı soruşturma kovuşturma hususunda isteksiz veya gerçekten yetersiz olması durumunda gerçekleşmesi kabul edilebilirliği etkilemeyecek ve Mahkemenin yargı yetkisi devreye girecektir.

Böylece, UCM'nin uluslararası toplumu derinden etkileyen suçların cezasız kalmaması amacı, tamamlayıcılık ilkesiyle isteksiz ve yetersiz yargı sistemine sahip devletlere bırakılmamaya ve böylece hukukun genel ilkelerinden

ne bis in idem ilkesi korunmaya çalışılmıştır (Tallgren & Reisinger Coracini, 2016, s. 928; Holmes, 1999, s. 57-58). Buna ilaveten UCM'nin ilk savcısı Moreno Ocampo tamamlayıcılığın önemini vurgularken genel kural olarak Savcılık Makamının tutumunun yalnızca ilgili devlet veya devletler tarafından somut olayla ilgili eylemde bulunulmadığına dair açık bir durum olduğunda soruşturmalar yürütmek olacağını bildirmiştir (Schabas & Zeidy, 2016, s. 786). Ocampo'ya göre tamamlayıcılık ilkesi, devletlerin kendilerinin cezai yargı yetkisini kullanma konusundaki birincil sorumluluklarını kabul ederken, kapsamı evrensel olan bir kurum yaratma konusunda taraf devletlerin açık iradesini temsil eder. Ülke, devletlerin tanık ve kanıtlara ulaşımının daha kolay olması nedeniyle etkinlik ve verimlilik hususlarına da dayanmaktadır (ICC-OTP, 2003, s. 2). Ocampo uluslararası toplumu derinden etkileyen ağır suçların soruşturulması ve kovuşturulmasında ulusal yargı yetkisinin kullanılmasının devletlere bir sorumluluk yüklediğini bu biçimde ifade etmiştir. Ayrıca Ocampo'ya göre tamamlayıcılık sisteminde esasen ulusal yargı yetkisinin kullanılması devletler için bir hak değil aynı zamanda da bir görev olarak kabul edilmelidir. Tamamlayıcılık kavramının altında yatan ilke, devletlerin kendi yetki alanları dahilinde işlenen suçları soruşturmak ve kovuşturmadan sorumlu olması, sorumlu olmaya devam etmesi ve ulusal mevzuatlarının ve adli teşkilatlarının uluslararası standartlara bağlılığı sürdürmesi ve bunları uygulaması beklentisidir (ICC-OTP, 2003, s. 5). Fakat uygulamada Ocampo'nun tamamlayıcılık tanımlamasında belirttiği uluslararası standartlara bağlılık hususunda birtakım sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Şöyle ki, tamamlayıcılık sisteminin çalışabilmesi için uluslararası standartlarda bir ulusal mevzuata ve uygun yargı makamlarına sahip olunması gerekmektedir. Bunun her devlet için sağlanması da zor görünmektedir.

Görüldüğü üzere tamamlayıcılık ilkesi bir dava ile ilgili olarak UCM'nin yargı yetkisi ile ulusal yargı yetkisi arasındaki ilişkiyi betimler niteliktedir. Fakat 2014 yılında Malabo'da toplanan Afrika Birliği devletleri tarafından hazırlanan Malabo Protokolü "bölgesel tamamlayıcılık" konusu beraberinde birtakım tartışmaları başlatmıştır. Bu tartışmaların temelini ise bölgesel bir ceza mahkemesinin yargı yetkisinin Roma Statüsü'nün 17. maddesine göre nasıl yorumlanacağı sorusu oluşturmaktadır (Jackson, 2016).

Malabo Protokolüyle sonuçlanan süreç Afrika Birliği ile UCM arasındaki uyumsuzluğun nedenlerinden biri olan görevdeki devlet başkanları ve üst düzey devlet görevlileri hakkında verilen tutuklama kararlarının Afrika Birliği'ni birtakım kararlar almaya zorlamasıyla başlamıştır. Bu kararlar arasında da UCM'nin yargı yetkisini boşa çıkaracak bir ceza mahkemesi kurmak fikri vardı. Böylece, 2010 yılında Afrika Birliği Afrika Kıtası'nda Afrikalılar tarafından işlenen suçları yargılamak için kendi mahkemesini yetkili kılmayı amaçlayan süreci başlatmıştır (Abass, 2013, s. 28). Nihayet 14 Haziran 2014 tarihinde kısaca Malabo Protokolü olarak ifade edeceğimiz Afrika Adalet ve İnsan Hakları Mahkemesi Statüsüne Dair Protokolde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Protokolü (*Protocol on Amendments to the Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights*) (Malabo Protokolü, 2014) Afrika Adalet ve İnsan Hakları Mahkemesi'nin (Afrika Mahkemesi-ACJHR) uluslararası ve sınıraşan suçları kapsayacak biçimde yargı yetkisinin genişletilmesi için kabul edilmiştir. Malabo Protokolü'nden önce Afrika Mahkemesi Genel İşler bölümü ve İnsan Hakları bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı. İnsan Hakları bölümü insan ve halkların haklarıyla ilgili davalara, Genel İşler Bölümü de bunların dışında kalan davalara bakmaya yetkiliydi (Afrika Mahkemesi Protokolü, 2008, m. 16-17). Malabo Protokolüyle Afrika Mahkemesine üçüncü bir bölüm olarak Uluslararası Ceza Hukuku bölümü getirilmiştir. Uluslararası Ceza Hukuku Bölümü ise toplam 14 suç üzerinde yargı yetkisine sahiptir. Bu suçlar: Soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, anayasaya aykırı biçimde hükümetin değiştirilmesi suçu, korsanlık, terörizm, paralı askerlik, yolsuzluk, kara para aklama, insan kaçakçılığı, uyuşturucu madde kaçakçılığı, tehlikeli madde kaçakçılığı, doğal kaynakların yasa dışı kullanımı ve saldırı suçu olarak sıralanmıştır. Ayrıca uluslararası hukuktaki gelişmelere bağlı olarak taraf devletler ve Asamble'nin mutabakatıyla listeye yeni suçlar eklenebilmesi değerlendirilmiştir (Malabo Protokolü, 2014, m. 14). Böylece Afrika Mahkemesi UCM'yle aynı amaçlara sahip, belirli bir coğrafyada geniş bir suç listesini kapsayan bölgesel bir ceza mahkemesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, 55 Afrika Birliği ülkesinden yalnızca 15'i¹ Protokolü imzalamış fakat henüz onaylayan bir devlet olmamıştır (African Union, List of Countries, 2019). Protokolün yürürlüğe girmesi ise 15 üyenin onayından 30 gün sonra gerçekleşecektir (Malabo Protokolü, 2014, m. 11).

Uluslararası suçların cezasız kalmamasıyla ilgili olarak bölgesel bir mahkemenin kurulmasının UCM'nin önemini ve yargı yetkisini olumsuz etkilemeyeceği değerlendirilmiştir. Buna ilaveten uluslararası bir mahkemeye başvurmadan önce bölgesel bir mahkemeye başvuramamanın oluşturduğu boşluğu dolduracağı düşünülmüştür. Bölgede bulunan devletlerin coğrafi, kültürel ve tarihi bağlarının mevcudiyetinin küresel yargı organları kararlarına nazaran daha az direnç gösterilebileceği ifade edilebilir. Ayrıca Afrika Mahkemesi, ulusal mahkemeler insan hakları ihlallerinden sorumlu kişileri kovuşturmada başarısız olursa, UCM'nin yerini alacak bir mahkeme değil, bir sonraki başvurulacak mahkeme olması öngörülmektedir. Bu nedenle, özellikle mağdurlar tarafından Afrika Mahkemesi'nin adalet dağıtmadığı veya davalarını gerektiği gibi kovuşturmadığı inancı oluşursa; o zaman UCM bu davaları yargılama yetkisine sahip olacaktır. Son bir husus ise yargılamalar ihlallerin işlendiği veya daha yakın olduğu yerlerde

¹ Güncelleme tarihi 20.05.2019 olan listeye göre Malabo Protokolü'nü imzalayan devletler alfabetik sıraya göre; Benin, Çad, Komorlar, Kongo, Ekvator Ginesi, Gana, Gine Bissau, Gine, Kenya, Mozambik, Moritanya, Sierra Leone, Sao Tome & Principe, Togo ve Uganda'dır.

yapılması nedeniyle delillere ve tanıklara ulaşmada daha az sorun yaşanacağı ve bunun da yargılama sürecini hızlandıracağı değerlendirilebilir (Matiyas, 2018).

Bununla birlikte, Afrika Mahkemesi'nin Uluslararası Ceza Hukuku Bölümü'nü kurmasıyla birlikte yargı yetkisinin genişletilmesi devletlerin ulusal hukukları ve yükümlülükleri bağlamında UCM'ye taraf olan Afrikalı devletler ve UCM'nin Afrika Mahkemesi arasındaki ilişkileri hukuki anlamda karışıklığa sevk etmesi muhtemeldir. Bundan başka Afrika Kıta'sında bölgesel bir ceza mahkemesinin kurulmaya çalışılmasının arkasında yatan nedenler hakkında endişe taşıyanlar da mevcuttur. Şöyle ki, Afrika Birliği bu mahkemenin UCM'ye karşıt bir oluşum olmadığını söylese de Protokol'de herhangi bir biçimde UCM'ye atıf yapılmaması bu endişelerin kaynağını oluşturmaktadır (Du Plessis, 2012). Bununla birlikte, Malabo Protokolü'nün en tartışmalı taraflarından biri de görevdeki devlet ve hükümet başkanları veya diğer üst düzey devlet görevlilerinin Afrika Mahkemesi nezdinde yargı bağımsızlığının bulunmasıdır (Malabo Protokolü, 2014, m.46). Uluslararası örf ve âdet hukukuna göre görevdeki devlet veya hükümet başkanları veya diğer üst düzey devlet yetkilileri yalnızca üçüncü bir devletin yargı makamları önünde bağımsızlığa sahiptir, uluslararası ceza mahkemeleri nezdinde ise bu tür bir bağımsızlığa sahip değildir. Bu durum, hem mahkemenin meşruiyetini hem de ağır suçların cezasızlığıyla mücadeleyi yıpratmak bir nitelik taşımaktadır (Tladi, 2019, s. 861-862). Bu bağlamda, tamamlayıcılık ilkesi nazara alındığında UCM ile uyumluluk konusunda birtakım sorunları da beraberinde getireceği düşünülmektedir.

4. İŞ BİRLİĞİ VE ADLİ YARDIMLAŞMA

UCM'nin soruşturma ve kovuşturmada gereken delillere ulaşabilmede gerçek ve tüzel kişiler üzerinde icra yetkisi veya bu delillere ulaşmada kullanabileceği kolluk gücü bulunmamaktadır. Suça ilişkin delillerin temini ve soruşturmalar devletlerin ulusal yetki alanlarına girmektedir. Yani devletlerin ve ulusal kolluk güçlerinin yardımı olmaksızın soruşturmaların sürdürülmesi zordur. Bu bağlamda devletlerle bir iş birliği sağlanması UCM'nin işleyişi için büyük önem arz etmektedir. İş birliği olmadan UCM'nin davanın kabul edilebilirliğiyle ilgili soruşturmaları yürütmesi, soruşturma, tutuklama ve etkili bir yargılama yapması imkân dahilinde olmayacaktır (Batros, 2018, s. 118).

Uluslararası iş birliği en ağır suçların tanımının yapıldığı ve bunların cezasız kalmaması noktasında devletler tarafından uyumlu kurallar sistemini, uluslararası anlaşmalar yoluyla ciddi suçlar için sağlam ve etkili bir cezai kovuşturma sistemi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Liakopoulos, 2019, s. 375). Bu amaçla UCM Roma Statüsü'nde taraf devletlere Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçların soruşturulması ve kovuşturulması kapsamında tam bir iş birliği yapma yükümlülüğü getirilmiştir (Roma Statüsü, m. 86). Bu iş birliğine ilişkin genel hükümler ise m. 87'de belirtilmiştir. Buna göre, UCM, iş birliği konusunda taraf olmayan devletlerden bir anlaşma veya başka bir düzenleme çerçevesinde olmak kaydıyla ve hükümetlerarası örgütlerden bilgi ve belge talep edebilmenin yanında görevi ve uzmanlığına uygun olarak yapacağı anlaşma ile yardım talebinde bulunabilir.

Buna ek olarak taraf devletlere tam iş birliği yükümlülüğü getirilirken ulusal mevzuatlarını da buna uygun hale getirmeleri gerektiği belirtilmiştir (Roma Statüsü, m. 88). Bu düzenlemeyle tam iş birliğinin sağlanması bağlamında UCM, iş birliği taleplerinin ulusal mevzuatlar gerekçe gösterilerek reddedilmesini engellemeye çalışmıştır (Köprülü, 2005, s. 48). UCM işbirliği şekillerini sıralarken teslim, tutuklama (Roma Statüsü, m. 89), geçici tutuklama (Roma Statüsü, m. 92) taleplerinin yanında soruşturma ve yargılamalarla ilgili olarak şahısların kimliği, nerede olduğu veya nesnelerin bulunduğu yerler, delil toplanması ve ibraz edilmesi, soruşturulan veya yargılanan şahsın sorgulanması, adli belgeler dahil belgelerin sağlanması, tanıkların veya uzmanların gönüllü olarak mahkeme önüne çıkmalarının kolaylaştırılması, şahısların geçici olarak nakli, olay yeri incelemesi, arama ve el koyma işlemlerinin yerine getirilmesi, resmi olanlar dahil kayıt ve belgelerin sağlanması, mağdurların ve tanıkların korunması ve delillerin muhafaza edilmesi, kazancın, eşyanın, mal varlıklarının ve suç aletlerinin sonradan el konulabilmesi için tanımlanması, bulunması ve dondurulması ve suçların soruşturulması ve kovuşturulmasını kolaylaştırmak amacıyla talepte bulunulan devlet mevzuatı tarafından yasaklanmayan diğer yardım şekilleri olarak değerlendirmiştir (Roma Statüsü, m. 93/1).

Burada üzerinde duracağımız husus UCM'nin iş birliği taleplerine taraf devletlerin tavrının olumsuz olması durumunda ne olacağına ilişkindir. Roma Statüsü m. 87/7'de bir taraf devletin iş birliğine ilişkin hükümlere aykırı olarak Mahkeme'nin görev ve yetkilerini sekteye uğratabilecek biçimde iş birliğine uymaması halinde Mahkeme'nin bu durumu Taraf Devletler Asamblesi'ne bildireceği belirtilmiştir. Eğer olayın bildirim m. 13/b kapsamında BM Güvenlik Konseyi tarafından yapılmış ise Mahkeme durumu BM Güvenlik Konseyine bildirecektir. Buna ilaveten tam iş birliği çerçevesinde teslim, tutuklama ve gözaltına alma gibi iş birliği fiillerinin yalnızca taraf devletlere değil m. 13/b kapsamında Mahkeme'ye getirilen olaylarla ilgili olarak BM üyesi tüm ülkelerin tavrına bağlı olduğunu söylemek gerekecektir. Örneğin Mahkeme, Sudan ve Libya davalarında UCM'ye taraf olmayan bu devletlerin de iş birliğine ihtiyaç duymaktadır.

Uygulamada buna ilişkin yaşanan sonuçlar Mahkeme'nin etkinliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Şöyle ki bununla ilgili en büyük sorun Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir davasıyla tezahür etmiştir. UCM, Ömer el-Beşir hakkında insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarından dolayı 4 Mart 2009'da tutuklama emri çıkarmış ve 12 Temmuz

2010'da soykırım suçunu da kapsayacak biçimde ikinci bir tutuklama emri çıkarılmıştır (The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir). Güney Afrika'da 13 Haziran 2015 yılında düzenlenen 25. Afrika Birliği Zirvesine Ömer el-Beşir'in de katılması UCM'nin Güney Afrika'dan bir iş birliği talebinde bulunmasına konu olmuştur. Roma Statüsü'ne taraf devletlerden biri olan Güney Afrika Statü'de yer alan hükümlere göre el-Beşir ülkedeyken tutuklamak ve yargılanmak üzere UCM'ye teslim etmek yükümlülüğündeydi. Zirve devam ederken Güney Afrika Yüksek Mahkemesi el-Beşir'in Mahkeme'nin son kararını verene kadar ülkeden çıkışına izin verilmemesi gerektiğini ve Güney Afrika'nın UCM'ye taraf olması münasebetiyle Roma Statüsü'ne uymakla mükellef olduğunu belirtmiştir (Southern Africa Litigation Centre v. Minister of Justice and Constitutional Development & Others, Judgment, 2015, para.4). Güney Afrika Hükümeti ise bu yükümlülüğe uymayarak Ömer el-Beşir'in ülkeyi terk etmesine izin vermiştir.

Güney Afrika Hükümeti, uluslararası örf ve âdet hukukuna ve Güney Afrika ile Afrika Birliği (AU) arasındaki 2015 AU Zirvesi amacıyla yapılan anlaşmaya dayanan görevi başındaki devlet başkanlarının dokunulmazlığı nedeniyle el-Beşir'i tutuklama görevinin olmadığını iddia etmiştir (ICC-02/05-01/09, 2017, para. 65). Bu durumda Güney Afrika'nın UCM'ye karşı yükümlülükleriyle görevdeki devlet başkanlarına yargı bağışıklığı sağlayan uluslararası örf ve âdet hukuku arasında kaldığını ifade etmek gerekir. Buradaki önemli husus UCM'nin görev başındaki bir devlet başkanı hakkındaki tutuklama ve teslimini konu edinen iş birliğinde taraf devletin nasıl tavır alması gerektiği sorunudur. Üstelik somut olayda söz konusu davanın UCM'ye taraf olmayan bir devletin görevdeki başkanıyla ilgili olması ve BM Güvenlik Konseyi tarafından Mahkemeye taşınması da ayrıca bir sorun teşkil etmektedir. Nitekim Güney Afrika, UCM'nin uluslararası örf ve âdet hukukuna göre yargı bağışıklığı bulunan bir devlet başkanıyla ilgili tutuklama ve teslim talebinde bulunduğu yargı bağışıklığı rejiminin istisnasının olup olmadığını ve varsa hangi koşullarda bu istisnaların geçerli olduğunu belirlemesi gerektiğini ve bunun da Roma Statüsü'nün m. 27/2 ve m. 98/1'in yorumlanmasıyla ilgili olduğunu ifade etmiştir (ICC-02/05-01/09, 2017, para. 71). UCM ise Güney Afrika'nın bu argümanlarını kabul etmeyerek m. 27/2² ve m. 98/1³'in taraf devletleri Mahkemeyle iş birliği yapmaktan alıkoymayacağını belirtmiştir (ICC-02/05-01/09, 2017 para. 107). Bununla birlikte Mahkeme, Güney Afrika Hükümetinin Ömer el-Beşir'in tutuklanması ve teslim talebine uymamasını yükümlülüğün ihlali olarak değerlendiren Güney Afrika ulusal mahkemelerinin kararını dikkate alarak Taraf Devletler Asamblesine ve BM Güvenlik Konseyine bildirimde bulunmalarına gerek olmadığına karar vermiştir. Bu durum ise UCM Roma Statüsü'ne taraf olan Güney Afrika'nın iş birliği taleplerine uymamasının herhangi bir yaptırımla karşılaşmayacağı anlamını taşımaktadır. Kaldı ki UCM'nin devletlerin iş birliğine uymamasıyla ilgili olarak Taraf Devletler Asamblesi veya BM Güvenlik Konseyi'ne bununla ilgili bir bildirimde bulunmaması durumunda her iki organın da nasıl hareket edeceğine veya yaptırımlar uygulayacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Böylece UCM'nin soruşturma ve kovuşturma için iş birliği taleplerinin reddi durumunda devletleri iş birliği talebine uymaya zorlayacak etkin bir başvuru yolu bulunmamaktadır.

Ömer el-Beşir örneği, taraf devletlerin dahi iş birliği taleplerine uymadığını göstermektedir. UCM'nin işlevselliğini göz önünde bulundurduğumuzda; Mahkeme'nin yargı ayağı, taraf devletlerin ise icra ayağı olarak hareket ettiği iki sac ayağı üzerine inşa edildiğini söylemek mümkündür. Devletlerin iş birliği olmadan, Mahkeme, kendi icra mekanizmasına sahip olmadığı için çalışamaz hale gelir. Ayrıca, iş birliği eksikliği dava süreçlerinin uzamasına ve maddi kaynaklar bağlamında maliyetlerin artmasına neden olacaktır. Buna ilaveten Mahkeme'nin mağdurların gözünde adaletin sağlanması için etkinliğinin olmadığı kanısı uyandırılabilir. Son olarak Mahkeme'nin amaçladıklarının aksine faillerin cezasız kalacağına dair bir izlenim oluşması Mahkeme'nin güvenilirliğini önemli düzeyde zedeleyebilir.

5. HÂKİMLERİN SEÇİMİ VE BÜTÇE

UCM bünyesinde toplamda 18 hâkim bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu sayının Mahkemenin iş yüküne bağlı olarak azaltılması ve/veya artırılması mümkündür (Roma Statüsü, m. 36/1 ve 36/2). Hâkimler, Taraf Devletler Asamblesinde hazır bulunan temsilcilerin 2/3 nitelikli oy çokluğuyla seçilir ve oylama gizli yapılır. Buna ilaveten hâkim olarak seçime girecek adayların ceza hukuku ve muhakemesinde yetkinliğini ispatlamış olması ve ceza yargılamalarında hâkim, savcı, avukat veya diğer benzer sıfatlarla ilgili gereken deneyime sahip olması (Roma Statüsü, m. 36/3(b)(i)) veya uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku gibi uluslararası hukukun ilgili alanlarında yetkinlik ve Mahkeme'nin yargısal faaliyetleriyle ilgili mesleki düzeyde geniş bir deneyime sahip olması (Roma Statüsü, m. 36/3(b)(ii)) beklenir. Her bir taraf devlet bir aday gösterebilir. Aday gösterilen kişinin o devletin vatandaşı olması zorunlu değildir. Fakat adayın mutlaka bir taraf devlet vatandaşı olması gerekir. Adaylar iki liste halinde belirlenir; m. 36/3(b)(i)'deki nitelikleri taşıyanlar A listesinde, m. 36/3(b)(ii)'deki nitelikleri taşıyanlar B Listesinden aday gösterilir. Seçimlerden birkaç hafta önce Aday Danışma Kurulu (ADK) bir raporla adayları

² Roma Statüsü m. 27/2:" Ulusal veya uluslararası hukuk kapsamında olsun veya olmasın, bir kişinin resmi unvanıyla bağlantılı olan bağışıklığı veya usul kuralları, Mahkeme'nin böyle bir kişi üzerinde yargı yetkisini kullanmasına engel teşkil etmez."

³ Roma Statüsü m. 98/1:" Mahkeme, talepte bulunulan devletin, üçüncü bir devlete ait bir mal veya üçüncü bir devlet vatandaşının diplomatik dokunulmazlığı konusunda uluslararası hukuk uyarınca mevcut yükümlülüklerine aykırı hareket etmesini gerektiriyorsa ve Mahkeme, üçüncü devletten dokunulmazlığın kaldırılması konusunda iş birliği elde edememiş ise teslim etme veya yardım etme talepleriyle ilgili işlemlerini devam ettirmez."

yetkinliklerine göre derecelendirir (yüksek nitelikli, nitelikli, asgari nitelikli ve niteliksiz biçiminde) ve tavsiyelerde bulunur. Bu noktada değerlendirmelerin politikleşmesi ve seçimlerde oy pazarlığının önüne geçilmesinin zor olduğunun değerlendirilmesi yapılabilir. Bazı taraf devletler, uluslararası ilişkilerinde siyasi ve mali olarak diğerlerinden daha iyi konumdadır. Bu avantajlar, ADK dinamiklerine ve dolayısıyla seçimlere aktarılarak, güç ve kaynak eşitsizlikleri temelinde bir politika ortaya çıkarmaktadır (Kersten, 2020).

ADK'nin 2020 yılında UCM'ye seçilecek 9 hâkim için 20 aday değerlendirdiği raporda (Assembly of States Parties, ICC, 2020) bahsetmiş olduğumuz güç ve kaynak eşitsizliği temelli politikaya ait izler bulmak mümkündür. Örneğin, 20 aday içerisinde yer alan ve Yunanistan tarafından A Listesinde aday gösterilen Victor Tsilonis, kendi ülkesinde dava açma deneyimine sahip, ancak ağır cürümlerin dava edilmesi veya yargılanmasında deneyime sahip değildir ve uluslararası düzeyde ise Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde altı aylık bir stajyerlik yapmış, UCM ile ilgili hiçbir yargı işi içermeyen iki tane adli yardım görevinde bulunmuştur. Buna karşılık ADK, Roma Statüsü'nün "hâkim, savcı, avukat veya benzeri bir görevde gerekli ilgili deneyim" gerektiren 36(3)(b)(i) maddesi koşulları uyarınca olarak atanmak için "yüksek nitelikli" olduğu sonucuna varmıştır (Assembly of States Parties, ICC, 2020, s. 18). Buna karşın ADK, Senegal'in A listesi için aday olan Aïssé Gassama Tall'u "asgari nitelikli" olarak kabul ederek farklı bir kıstas uygulamıştır. Bu sonuca ise ulusal düzeyde bir savcı olarak karmaşık ceza davalarının yönetiminde ilgili deneyime sahip olmasına rağmen, cezai konulara başkanlık eden sadece sınırlı deneyime (Senegal'deki en yüksek mahkemenin hâkimi olarak iki yıl) sahip olması ve UCM ve içtihatları hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmamasından dolayı varılmıştır. Dahası ADK'nin "Batı Avrupa ve diğer devletler" adaylarının tamamını "yüksek nitelikli" olarak derecelendirmesi de dikkat çekici bir durumdur. Nitekim bu durum Mahkeme'de görev yapan hâkimlerin coğrafi bölgeleri ile taraf devletlerin coğrafi bölgeleri oranlandığında da göze çarpmaktadır. Roma Statüsü'ne taraf "Batı Avrupa ve diğer devletler" grubundan 25 devlet varken 18 hâkimden 5' i bu gruptandır (ICC, 2022). Bu durumun ortaya çıkmasında ADK'nin değerlendirmelerinin tarafsızlığı ve taraf devletlerin oy pazarlığı içerisinde olmadığı hâkimlerin adaletle ve liyakate göre seçildiği hususunda şüpheli olunmasına neden olmaktadır. Belirtmek gerekir ki nitelikli ve bağımsız bir yargı teşkilatı etkin bir mahkemenin temel unsurudur. Dolayısıyla bağımsızlık iddiasıyla faaliyetlerini sürdürmeye çalışan UCM'de bu iddiayı hakimlerin seçim sürecinde de sürdürmelidir.

Bir başka husus ise UCM'nin bütçesi ile ilgilidir. Mahkemenin tüm dünyada meydana gelen ağır suçlar için artan adalet taleplerini karşılamak için yeterli kaynağa sahip olması gerekmektedir. Mahkemenin bağımsız, adil ve etkili bir şekilde çalışması için kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır. Öncelikle UCM'nin bütçesinin başlıca kaynakları taraf devletlerin ve BM Güvenlik Konseyinin başvurularından kaynaklanan masraflar ile ilgili olarak BM tarafından sağlanan fonlardır (Roma Statüsü, m. 115). Diğer kaynaklar ise gönüllü katkılardan ibarettir. Gönüllü katkılar, hükümetlerden, uluslararası örgütlerden, bireylerden, şirketlerden ve diğer kuruluşlardan ilave fon olarak alınabilmektedir (Roma Statüsü, m. 115). Elbette, UCM'nin daimî bir ceza mahkemesi olması bütçe için saydığımız kaynaklardan devamlı surette bir katkı yapılmasını gerektirir (Ford, 2015, s. 86). Üstelik Mahkeme nezdinde artan dava dosyaları da katkı miktarlarının artması gerektiği yönünde fikir vermektedir. Diğer yandan, bağışçı taraf devletlerin 2008 küresel mali kriz sonrasında UCM'nin yıllık bütçe artırımlarıyla ilgili olarak daha fazla katkıda bulunamayacakları ve mahkemenin verimsiz çalıştığını ve daha fazlasını yapmak isterse aynı bütçeyle yapabileceğini ifade etmeleri UCM'nin bütçe kaynaklarıyla ilgili bir öngörememezlik ortaya çıkarmaktadır.

6. SONUÇ

Dünyada devam eden silahlı çatışmalara bağlı olarak yaşanan insan hakları ve insancıl hukuk kurallarının ciddi ihlalleri daimî bir uluslararası ceza mahkemesinin varlığını gerektiren gelişmelerdir. Bu bağlamda UCM bu ihlallerin cezasız kalmaması ve/veya önlenmesi için bir son çare mahkemesidir. Geldiğimiz noktada, BM üyesi devletler arasında Roma Statüsü'ne taraf olan devlet sayısına rağmen, dünyanın en kalabalık dört ülkesi de dahil olmak üzere henüz taraf olmayan 70'e yakın devlet bulunmaktadır. Bu durumda dünyanın çoğunluğu UCM'nin yargı yetkisi dışında kalmaktadır. Roma Statüsü'nün küresel meşruiyetinin ve normatif etkisinin UCM'e taraf devlet sayısı ile olumlu bir ilişki içinde olduğu kabul edilmelidir. Bununla birlikte UCM'nin faaliyetlerini yürütebilmesi devletlerin Roma Statüsü'nü onaylaması ve hükümlerine uygun davranmasına bağlıdır. Devletler, Mahkeme'ye yardım etmeye ne kadar istekli ve iş birliğine açık olursa Mahkeme de o kadar etkili ve verimli olacaktır.

Ayrıca, UCM'nin tamamlayıcı nitelikte olduğu ve devletlerin yargı organlarının yerini alacak şekilde oluşturulmadığı vurgulanmalıdır. En ağır cürümlerden sorumlu olanları adaletle teslim etmek, öncelikle devletlerin sorumluluğundadır. Mahkeme ise yalnızca ulusal makamların bu tür suçların soruşturulması ve kovuşturulması için gerekli adımları atmadığı veya atamayacağı durumlarda hareket etmektedir.

UCM'nin hem adli hem de idari faaliyetlerinin yürütüldüğü organların birer siyasal oluşum olan devletler tarafından yürütülmesi Mahkeme'nin de devletler arası siyasetin bir alanı olmasına yol açmaktadır. Bunun hem yargılamalara hem de idari yapıya sirayet etmesi ise kaçınılmaz olmaktadır. Belirttiğimiz üzere uluslararası siyasetin Mahkeme'nin işlevselliğine etki etmesi kaçınılmazdır fakat bu etkinin asgari düzeye indirgenmesi için taraf devletlerin en ağır

cürümlerin cezasız kalmaması için böyle bir yargı mekanizmasının sürdürülebilirliğini ve devamlılığını gözeterek gerekli düzenlemeleri yapması elzemdir.

KAYNAKÇA

Abass, A. (2013). The Proposed International Criminal Jurisdiction For The African Court: Some Problematical Aspects. *Netherlands International Law Review*, 60(1), s. 27-50.

African Union. (2008, 7 1). Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights. Sharm El-Sheikh, Egypt. https://www.african-court.org/en/images/Basic%20Documents/ACJHR_Protocol.pdf

African Union. (2014). Protocol on Amendments to the Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights. *African Journal of International Criminal Justice*, s. 122-198.

African Union. (2017, 01 12). Withdrawal Strategy Document. https://www.hrw.org/sites/default/files/supporting_resources/icc_withdrawal_strategy_jan._2017.pdf

African Union. (2019, 5 20). List Of Countries Which Have Signed, Ratified/Accessed To The Protocol On Amendments To The Protocol On The Statute Of The African Court Of Justice And Human Rights. <https://au.int/sites/default/files/treaties/36398-sl-PROTOCOL%20ON%20AMENDMENTS%20TO%20THE%20PROTOCOL%20ON%20THE%20STATUTE%20OF%20THE%20AFRICAN%20COURT%20OF%20JUSTICE%20AND%20HUMAN%20RIGHTS.pdf>

Aksar, Y. (2007). *Evensel Yargı Kuruluşları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Alpkaya, G. (2002). *Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Assembly of States Parties, ICC. (2020). *Report of the Advisory Committee on Nominations of Judges*. ICC. https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP19/ICC-ASP-19-11-ENG.pdf

Batros, B. (2018). Cooperation and Judicial Assistance. (Ed. F. Guariglia, B. Batros, R. Gallmetzer, & G. Mugwanya), *The Appeals Chamber Of The International Criminal Court* (s. 118-130). Cambridge : Cambridge University Press 2018.

Cormier, M. (2020). *The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-States Parties*. Cambridge: Cambridge University Press.

Decision on the Prosecutor's request for authorisation of an investigation, ICC-01/21 (PRE-TRIAL CHAMBER I 09 15, 2021). https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2021_08044.PDF

Du Plessis, M. (2012, 08 27). A case of negative regional complementarity? Giving the African Court of Justice and Human Rights Jurisdiction over International Crimes. <https://www.ejiltalk.org/a-case-of-negative-regional-complementarity-giving-the-african-court-of-justice-and-human-rights-jurisdiction-over-international-crimes/>

Ford, S. (2015). How Much Money Does the ICC Need? (Ed. C. Stahn) , *The Law and Practice of the International Criminal Court* (s. 84-104). Oxford: Oxford University Press.

Holmes, J. T. (1999). The Principle of Complementarity. (Ed. R. S. Lee), *The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute* (s. 41-78). The Hague: Kluwer Law International.

ICC. (2022). *Current Judges*. www.icc.cpi.int: <https://www.icc-cpi.int/about/judicial-divisions/biographies/Pages/current-judges.aspx>

ICC-OTP. (2003, September). Paper on Some Policy Issues Before the Office of the Prosecutor: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/1fa7c4c6-de5f-42b7-8b25-60aa962ed8b6/143594/030905_policy_paper.pdf

Jackson, M. (2016). Regional Complementarity- The Rome Statute and Public International Law. *Journal of International Criminal Justice*, 14(5), 1061-1072.

Kersten, M. (2020, 10 22). *The Politics of Electing ICC Judges: Some Unpopular Thoughts*. <https://justiceinconflict.org>: <https://justiceinconflict.org/2020/10/22/the-politics-of-electing-icc-judges-some-unpopular-thoughts/>

Kowalski, M. (2011). The International Criminal Court. Reflections for a stress test on its foundations. *JANUS.NET e-journal of International Relations*, 2(2), 110-124.

Köprülü, T. (2005). Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünde Uluslararası İşbirliği ve Adli Yardımlaşma. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 1(3), 43-56.

Liakopoulos, D. (2019). International Cooperation, Legal Assistance And The Case Of Lacking States Collaboration Within The International Criminal Court. *Revista CES Derecho*, 10(1), 374-417.

- Matiyas, E. (2018, 05 31). What Prospects for an African Court Under the Malabo Protocol?. <https://www.justiceinfo.net/en/37633-what-prospects-for-an-african-court-under-the-malabo-protocol.html>
- Member States. (2022, 01 02). un.org: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>
- Philippines drugs war: Duterte to withdraw from ICC.* (2018, 3 14). bbc.com: <https://www.bbc.com/news/world-asia-43397837>
- Schabas, W. A., & Zeidy, M. M. (2016). Article 17: Issues of Admissibility. (Ed. O. Triffterer), *Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (s. 781-831). München: C.H. Beck - Hart - Nomos.
- Schiff, B. N. (2008). *Building the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Solera, O. (2002). Complementary Jurisdiction and International Criminal Justice. *International Review of the Red Cross*, 84(845), s. 145-171.
- Tallgren, I., & Reisinger Coracini, A. (2016). Article 20 – Ne bis in idem. (Ed. O. Triffterer), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court* (3. Baskı b., s. 899-931). C.H. Beck- Hart- Nomos.
- Tezcan, D., Erdem, M., & Önok, R. (2015). *Uluslararası Ceza Hukuku* (Güncellenmiş 3. Baskı b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- The States Parties to the Rome Statute.* (2022, 01 03). https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx
- The Prosecutor v. Omar Hassan Ahmad Al Bashir, ICC-02/05-01/09 (International Criminal Court).
- Tladi, D. (2019). Article 46A Bis: Beyond the Rhetoric. (Ed. K. C. In C. Jalloh), *The African Court of Justice and Human and Peoples' Rights in Context: Development and Challenges* (s. 850-865). Cambridge.
- Uluslararası Ceza Mahkemesi.* (2018, 3 20). <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1371>
- Zeidy, M. M. (2008). *The Principle of Complementarity in International Criminal Law: Origin, Development and Practice*. Leiden: Marinus Nijhoff.